BASTERIA

TIJDSCHRIFT VAN DE NEDERLANDSE MALACOLOGISCHE VERENIGING

VOL. 18, NO. 3, PAG. 29-44 15 - IX - 1954

De naam Dreissena, een nomenclatorische puzzle

door

A. M. HUSSON en L. B. HOLTHUIS

(Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden)

Toen P. J. VAN BENEDEN in 1835 voor de Driehoeksmossel, *Mytilus polymorphus* Pallas, een nieuw genus opstelde, zal hij zeker niet hebben kunnen vermoeden dat de spelling van de naam die hij gaf gedurende meer dan een eeuw het onderwerp zou worden van meningsverschillen en discussies. Dat de meningen omtrent de juiste schrijfwijze van deze genusnaam sterk uiteenliepen blijkt wel uit het feit dat wij niet minder dan 17 verschillende spellingsvarianten ervan in de literatuur aangetroffen hebben. Deze varianten zijn de volgende:

Driessena Van Beneden, Januari 1835, Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 2, p. 25.
Dreissena Dumortier & Van Mons, Februari 1835, Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 2, p. 44.
Driessenia [Van Beneden], 1835, Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 2, pp. iii,x (in index).
Dreissina Sowerby, 1839, Conch. Manual, ed. 1, pp. 40, 121.
Dreistena Boué, 1840, Turquie d'Europe, vol. 1, p. 477.
Dreissenia Bronn, 1848, Index palaeontol., vol. 1 pt. 1, p. 437.
Dreyssena Philippi, 1853, Handb. Conchyliol. Malacozool., p. 364.
Dreissensa Moquin-Tandon, 1856, Hist. nat. Moll. terr. fluv. France, vol. 2, p. 598.
Dreissensia Bronn, 1862, Klass. Ordn. Thierr., vol. 3 pt. 1, pp. 352, 360, 364, 388, 390, 406, 436, 471, 478, 486, 499, 508.
Driessensia Dewalque, 1863, Bull. Soc. géol. France, ser. 2 vol. 20, p. 797.
Dreysseina Munier-Chalmas, 1864, Bull. Soc. Linn. Normandie, vol. 8, p. 97.
Dresseina Conrad, 1874, Proc. Acad. nat. Sci. Phila., 1874, p. 29.
Dreyssensia Hébert & Munier-Chalmas, 1877, C. R. Acad. Sci. Paris, vol. 85, p. 126.
Dreisena Clessin, 1880, Malak. Bl., n.ser. vol. 2, p. 148.
Dreyssentia Bernard, 1895, Élém. paléontol., p. 561.
Dreissencia Gillet, 1922, Bull. Soc. Hist. nat. Yonne, vol. 75 pt. 2, p. 84. (non vid.)
Dressena Germain, 1931, Faune de France, vol. 22, p. 775.

De schrijfwijze van de meeste van deze spellingsvarianten is

waarschijnlijk een gevolg van slordigheid van de auteur of van drukfouten. Bij een aantal, evenwel, heeft de auteur een bepaalde bedoeling gehad met de door hem gegeven spelling van de naam. De verschillen in deze opzettelijke spellingsvarianten worden grotendeels veroorzaakt door het feit dat de auteurs van mening verschilden omtrent de juiste spelling van de naam van de persoon naar wie VAN BENEDEN zijn nieuwe genus noemde. In de geraadpleegde literatuur troffen wij 6 verschillende schrijfwijzen van deze naam aan, n.l.: DRIESSENS, DREISSENS, DRIESSEN, DRIESEN, DREISSEN en DREYSSENS.

(a) DRIESSENS. In de oorspronkelijke beschrijving van het genus dat VAN BENEDEN (1835a) *Driessena* noemde, verklaarde hij (p. 26): „Le nom *Driessena*.... est emprunté du nom de M. DRIESSENS, pharmacien à Mazeyk de qui l'auteur reçut, à la fin de 1822 [drukfout voor 1832], un envoi de ces mollusques vivans qui avaient été découverts dans un canal alimenté par la Meuse, et qui conduit de Maestricht à Bois-le-Duc." Verder merkte DEWALQUE (1877, p. cxxviii) op dat „J. BOSQUET, pharmacien à Maestricht.... m'assurait que son confrère de Maeseyck s'appellait DRIESSSENS".

(b) DREISSENS. In hun rapport over VAN BENEDEN's artikel betreffende de Driehoeksmossel noemden DUMORTIER & VAN MONS (1835, pp. 44-46) het nieuwe genus *Dreissena* en merkten op dat dit genus „a été observé pour la première fois en Belgique, par M. DREISSENS de Maaseyck". VAN BENEDEN zelf heeft in al zijn latere publicaties (1835b, pp. 193, 199, 206, 207, 208 (6 maal), 210 (2 maal), 211, 213; 1835c, pp. 166, 167; 1837a, pp. 41 (4 maal), 42 (3 maal), 46; 1837b, pp. 141, 142, 144) eveneens steeds de spelling *Dreissena* gebruikt en in zijn stuk van 1835 (b) noemde hij de apotheker uit Maaseik tweemaal (pp. 196, 210) „M. DREISSENS". Hieruit blijkt dus wel duidelijk dat VAN BENEDEN, evenals DUMORTIER & VAN MONS, overtuigd is dat de naam DREISSENS juist is en dat zijn oorspronkelijke spelling DRIESSENS op een vergissing berust. DEWALQUE (1887, p. cxxix) nam de opgaven van de juist genoemde auteurs echter niet voetstoots aan en ging de kwestie zelf onderzoeken: „Vérification faite à l'état-civil de Maeseyck, le pharmacien de cette ville s'appelait HENRI DREISSENS. Il était originaire de Sittard (Limbourg) et mourut à Maeseyck, le 27 mars 1862". Op verzoek van Dr. C. R. BOETTGER (zie BOETTGER, 1949, p. 49) heeft Prof. Dr. H. SCHOUTEDEN wederom een onderzoek bij de burgerlijke stand ingesteld en kwam eveneens tot de conclusie: „Le nom exact est: HENRI DREISSENS, qui fut pharmacien à Maeseyck de 1832 à 1862. Il est né Sittard, Hollande". Zoals DEWALQUE (1888, p. lxxvii) aangaf is in de ledenlijst voor 1858 van de „Naturhistorische Verein

der preussischen Rheinlande und Westphalens" (zie Verh. naturh. Ver. Rheinl. Westphal. (1858) vol. 15, Correspondenzbl., p. 28) de opgave „DREISSENS, H., Apotheker in Maseijck (Belgien)" te vinden, in de ledenlijsten van de volgende en de voorafgaande jaren echter is de naam anders gespeld (zie onder (c) en (d)).

(c) DRIESSEN. Deze naam vonden wij slechts genoemd in de ledenlijsten voor 1859 tot en met 1862 van de zojuist genoemde vereniging (zie Verh. naturh. Ver. Rheinl. Westphal. (1859) vol. 16, Correspondenzbl., p. 29, (1860) vol. 17, Correspondenzbl., p. 29, (1861) vol. 18, Correspondenzbl., p. 31, en (1862) vol. 19, Correspondenzbl., p. 34).

(d) DRIESEN. Deze spelling werd gegeven in de ledenlijsten van bovengenoemde vereniging voor 1855, 1856, en 1857 (zie Verh. naturh. Ver. Rheinl. Westphal. (1855) vol. 12, Correspondenzbl., p. 40, (1856) vol. 13, Correspondenzbl., p. 42, en (1857) vol. 14, Correspondenzbl., p. 38).

e) DREISSEN. LEHMANN (1904, p. 66) gebruikte de naam DREISSEN voor de apotheker van Maaseik. Dat deze spelling terug te brengen is op een slordigheid van LEHMANN wordt wel zeer waarschijnlijk als men tevens ziet dat LEHMANN DREISSEN in plaats van apotheker arts noemt.

f) DREYSSENS. Volgen OPPENHEIM (1891, p. 927) is de juiste schrijfwijze van de naam van de Maaseikse apotheker DREYSSENS. Hij verwijst hierbij naar FONTANNE (1886, p. 52, voetnoot 1), die echter, zoals ook BOETTGER (1949, p. 49) reeds terecht opmerkte, de namen DREISSENS en *Dreissensia* gebruikte.

Een van ons (HUSSON) raakte enkele jaren geleden geinteresseerd in de persoon van de vroegere apotheker van Maaseik en in de moeilijkheden die met de spelling van zijn naam verbonden waren. Op 3 November 1948 bezocht hij Maaseik en bezichtigde toen ook de apotheek. De tegenwoordige apotheker, de heer VAN VENCKENRAY, was zo vriendelijk hem alle gewenste informaties te geven en toonde hem een op de muur van de apotheek geschilderde lijst van alle apothekers die hier gewoond hadden. Op deze lijst stond de naam van HENDRIK DREESSEN vermeld, die apotheker geweest zou zijn van 1832 tot 1862. Dit is dus wederom een nieuwe schrijfwijze voor de naam waarmee wij ons op het ogenblik bezig houden. Door deze vondst werd het probleem betreffende de juiste spelling van de naam van de Maaseikse apotheker nog ingewikkelder en wij besloten daarom te trachten deze kwestie zo grondig mogelijk uit te zoeken. Bij dit onderzoek mochten wij de uiterst waardevolle steun ontvangen van de heer JAC. L. OFFERMANS, Archivaris der Gemeente Sittard te Sittard en van Dr. G. W. A. PANHUYSEN, Rijksarchiva-

ris in Limburg te Maastricht, die wij hier gaarne onze grote erkentelijkheid uitspreken voor de moeite die zij zich getroost hebben om ons de gevraagde inlichtingen te verstrekken. Uit de Sittardse en Maastrichtse archieven kwamen de volgende feiten aan de dag.

Onze Maaseikse apotheker werd op 15 Augustus 1782 te Sittard geboren. In het Rijksarchief in Limburg bevindt zich (onder K.R. no. 822) zijn doopakte uit het doopregister van de Rooms-katholieke parochie Sittard. Deze akte luidt als volgt: „15ta Augusti 1782 (baptizatus est) JOANNES HENRICUS legitimus CORNELII HENRICI DRIESSENS et MARIAE MARGARETHAE HAUSMANS conjugum ex Stadbroich: susceptores HENRICUS HAUSMANS et BELLARMINA HOUBEN nomine MARIAE CATHARINAE DRIESSEN". In deze akte wordt dus zowel de naam DRIESSENS (voor de vader) als DRIESSEN (voor een tante) gebruikt. Daar de burgerlijke stand in Sittard eerst in 1798 werd ingesteld is daar niets over de geboorte van H. DRIESSENS te vinden. Evenwel wordt er in de registers van deze burgerlijke stand wel gewag gemaakt van het overlijden van zijn moeder JEANNE MARGARETHE HAUSMANS (echtgenote van JEAN CORNEIL DREISSEN, landbouwer, wonende te Stadbroek, een gehucht bij Sittard; overleden op 27 Januari 1812, oud 57 jaar) en dat van zijn vader JAN CORNELIS DREISSEN (weduwnaar van wijlen ANNE MARGARETE HAUSMANS, zonder beroep, overleden 28 November 1831, oud 78 jaar en 10 maanden). Hoewel de voornamen van de vader en de moeder niet overal volkomen gelijk zijn is de achternaam steeds als DREISSEN gespeld. Deze naam komt ook voor in het administratief memoriaal van de provincie Limburg, waarin vermeld is dat H. DREISSEN het admissie examen voor apotheker op 12 November 1823 te Maastricht gedaan heeft (Memoriaal 1824, no. 9, p. 59). In de jaargangen van het memoriaal tussen 1824 en 1839 wordt H. DREISSEN telkens als apotheker te Maaseik genoemd. Na 1839 bestrijkt het memoriaal Maaseik niet meer, daar dan de officiële afscheiding van België plaats heeft en Maaseik onder de administratie van Belgisch Limburg valt.

Door de vriendelijke bemiddeling van de heer OFFERMANS ontvingen wij nog de mededeling dat in de burgerlijke stand van de stad Maaseik opgegeven staat dat op 27 Maart 1862 te Maaseik overleed HENRI DREISSENS, apotheker, oud 80 jaar, ongehuwd, geboren te Sittard als zoon van CORNELIS DREISSENS en MARGARITA HOUSMANS.

Wij zien dus dat in de officiële akten drie spellingen gebruikt worden voor de achternaam van de apotheker van Maaseik:

(a) DRIESSENS in de doopakte (1782),

(b) DREISSEN in de burgerlijke stand van Sittard (1812—1831) en in het administratief memoriaal van de provincie Limburg (1824—1839).

(c) DREISSENS in de burgerlijke stand van Maaseik (1862).

Zoals de heer OFFERMANS ons uiteenzette werden de familienamen eerst gefixeerd bij het instellen van de burgerlijke stand. Dit blijkt ook wel heel duidelijk uit de doopakte waarin zowel de naam DRIESSENS als DRIESSEN gebruikt worden. De spelling DRIESSENS, evenals DREISSEN en DREISSENS zijn dus min of meer officieel, maar naar onze mening kunnen de twee laatste meer rechten laten gelden dan de eerste, die alleen vóór het instellen van de burgerlijke stand gebruikt is.

Ofschoon de bovengenoemde schrijfwijzen van deze familienaam sterk verschillen, moet de uitspraak ervan in Sittard en omgeving steeds dezelfde geweest zijn. DOLS (1953, o.a. pp. 135, 136) is uitvoerig op de ei-diftongering van het Sittardse dialect ingegaan en kwam tot de conclusie, dat namen DRIESSEN, DREESSEN en DREISSEN in de volksmond alle uitgesproken worden als „DREISSE". Ter bevestiging hiervan kunnen wij aanvoeren dat de heer VAN VENCKENRAY te Maaseik de naam DREESSEN, voorkomend op de lijst aan de wand van zijn apotheek, eveneens uitsprak als „DREISSE". Op HUSSON's verzoek om de naam DREISSENS uit te spreken klonk deze naam eveneens als „DREISSE". De heer VAN VENCKENRAY voegde er aan toe dat de „s" op het einde van de naam nooit uitgesproken wordt. Het gebrek aan uniformiteit in de schrijfwijze van de naam van de Maaseikse apotheker is dus hoofdzakelijk te wijten aan het feit dat deze, in de volksmond als „Dreisse" uitgesproken, naam op verschillende manieren geschreven kan worden zonder dat in het Sittardse dialect de uitspraak ervan verandert.

Bekijken we nu de nomenclatorische zijde van deze kwestie dan komt allereerst de vraag op: Mogen we de oorspronkelijke spelling van een genus-naam veranderen, en zo ja, in hoeverre en onder welke omstandigheden? Volgens de regels voor het emenderen van wetenschappelijke zoologische soorts- en genus-namen, zoals die aangenomen zijn tijdens het 14e Internationale Zoologen Congres dat in 1953 in Kopenhagen gehouden werd, moet de oorspronkelijke spelling van een naam automatisch worden gecorrigeerd als uit de oorspronkelijke publicatie duidelijk blijkt dat deze spelling op een onopzettelijke vergissing berust (HEMMING, 1953, pp. 43-46). Volgens een strikte interpretatie van deze regels is een wijziging in de spelling van de naam *Driessena* niet geoorloofd. In de oorspronkelijke publicatie toch zegt VAN BENEDEN dat hij zijn nieuwe genus noemt naar iemand genaamd DRIESSENS en eerst uit latere artikelen blijkt dat deze man niet DRIESSENS maar DREISSENS heet. Uit de oorspronkelijke publicatie is VAN BENEDEN's vergissing dus niet op te maken en een verandering van de naam *Driessena* tot *Dreissena*

is dus strikt genomen niet geoorloofd. Ook de verandering van *Driessena* tot *Driessensa* of *Driessensia* is niet juist. VAN BENEDEN liet namelijk in de oorspronkelijke publicatie en in zijn latere artikelen consequent de derde „s" in de naam weg. Het weglaten van deze „s" is dus geen onopzettelijke vergissing van VAN BENEDEN, maar is wel degelijk met een bedoeling gedaan. Volgens de nomenclatuur regels is dus *Driessena* de enig juiste schrijfwijze voor de genusnaam van de Driehoeksmossel. Daar evenwel deze spelling geheel in onbruik geraakt is en volkomen is vervangen door de spellingen *Dreissena* en *Dreissensia*, is aan de Nomenclatuur Commissie gevraagd om één van de twee laatstgenoemde spellingen officieel te erkennen door óf *Dreissena* óf *Dreissensia* op de Officiële Lijst van Zoologische Genusnamen te plaatsen. Zodra dit gebeurt is zal de verwarring die zo lang bestaan heeft ten aanzien van de juiste schrijfwijze van deze naam een einde kunnen nemen.

Wij kunnen niet nalaten om nog op één kwestie te wijzen die bij ons onderzoek aan het licht kwam, zij het ook dat deze kwestie van ondergeschikt belang is. Het betrof hier het tijdstip waarop DREISSEN(S) apotheker in Maaseik werd. BOETTGER (1949, p. 49) noemt het jaar 1832, hetgeen bevestigd wordt door de geschilderde lijst aan de wand van de Maaseikse apotheek. Uit het administratief memoriaal van de provincie Limburg blijkt evenwel dat DREISSEN(S) zijn loopbaan als apotheker te Maaseik reeds in 1824 begon. Daar vóór de Belgische afscheiding (1830-1839) Maaseik onder de jurisdictie van de Nederlandse provincie Limburg viel en eerst er na Belgisch werd, zullen de Belgische provinciale archieven over deze stad niet eerder beginnen dan 1831 of 1832. De opgaven dat DREISSEN(S) in 1832 in Maaseik apotheker werd, zijn waarschijnlijk uitsluitend op deze Belgische provinciale archieven gebaseerd.

ENGLISH SUMMARY

The lack of uniformity in the spelling of the generic name *Driessena* Van Beneden, 1835 (17 published spelling variants of which are enumerated here) is partly due to the fact that there exists no certainty as to the correct spelling of the name of the apothecary of Maaseik (Belgium) to whom this generic name was dedicated. In the literature one finds the name of this person spelled as DRIESSENS, DREISSENS, DRIESSEN, DRIESEN, DREISSEN and DREYSSENS, while in the old Maaseik pharmacy the spelling DREESSEN for this name was found by one of us (HUSSON). The archives of the town of Sittard (The Netherlands) and those of the Dutch province of Limburg contain the following information on the Maaseik apothecary. Born the 15th of August 1782 in Sittard he was baptized Jo-

ANNES HENRICUS DRIESSENS. In the registrar's office of Sittard, which was installed in 1798, the family name consistently is spelled DREISSEN (e.g., in the record of the death of the mother in 1812, and that of the father in 1831). This spelling also was used in the administrative memorial of the province of Limburg in which it is noted that H. DREISSEN passed his examination for apothecary November 12, 1823 in Maastricht and that he was apothecary in Maaseik from 1824 to at least 1839 (due to the official separation in 1839 of the Kingdom of Belgium from the Kingdom of the Netherlands, Maaseik, which became Belgian, is not covered anymore in the Dutch provincial records of the years after 1839). In the registrar's office of Maaseik it is recorded that the apothecary HENRI DREISSENS died March 27, 1862. Consequently there are three more or less official spellings of the name of the Maaseik apothecary: DRIESSENS (baptismal certificate, 1782). DREISSEN (registrar's office Sittard, 1812—1831; Limburg provincial administrative memorial, 1824—1839), DREISSENS (registrar's office Maaseik, 1862). The two last of these are to be preferred to the first, which was used before the fixation of the family names by the civil registration. It is clear therefore that there is no need to further emend the generic name *Dreissena,* which itself is an emendation of *Driessena,* to *Dreissensia.*

LITERATUUR

BENEDEN, P. J. VAN, 1835a (Januari). Histoire naturelle et anatomique du Driessena polymorpha, genre nouveau dans la famille de mylilacées. Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 2, pp. 25, 26.

——, 1835b (April). Mémoire sur le Dreissena, nouveau genre de la famille des Mytilacées, avec l'anatomie et la description de deux espèces. Ann. Sci. nat. Zool., ser. 2 vol. 3, pp. 193—213, pl. 8.

——, 1835c (Mei). Sur une nouvelle espèce du genre Dreissena. Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 2, pp. 166—169.

——, 1837a (Januari). Description d'une nouvelle espèce du genre Dreissena. Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 4, pp. 41—46, pl. 4.

——, 1837b (April). Sur le Mytilus polymorphus. Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 4, pp. 141—146.

BOETTGER, C. R., 1949. Die Schreibweise des Gattungsnamens der als Mytilus polymorphus Pallas beschriebenen Wandermuschel. Arch. Molluskenk., vol. 78, pp. 49—52.

DEWALQUE, G., 1887. Sur l'orthographe du nom Dreissensia. Ann. Soc. géol. Belg., vol. 14, pp. cxxv—cxxix.

——, 1888. Encore quelques mots sur Dreissensia. Ann. Soc. géol. Belg., vol. 15, pp. lxxvi, lxxvii.

DOLS, W., 1953. Sittardse Diftongering. Een Hoofdstuk uit de historische Grammatica, pp. i—xxxix, 1—250.

DUMORTIER, B. C. & J. B. VAN MONS, 1835 (Februari). Rapport sur le mémoire que M. Van Beneden a présenté à la séance précédente, sous le titre: Histoire naturelle et anatomique du Dreissena polymorpha. Bull. Acad. Roy. Sci. Lettr. Bruxelles, vol. 2, pp. 44—47.

FONTANNE, C. F., 1886. Sur la faune des étages Sarmatique et Levantin en Roumanie. Bull. Soc. géol. France, ser. 3 vol. 15, pp. 49—61.

HEMMING, A. F., 1953. Copenhagen Decisions on Zoological Nomenclature. Additions to, and Modifications of, the Règles Internationales de la Nomenclature Zoologique approved and adopted by the Fourteenth International Congress of Zoology, Copenhagen, August, 1953, pp. i—xxix, 1—135, 2 pls.

LEHMANN, A., 1904. Die Schnecken und Muscheln Deutschlands. Eine Anleitung zur Bestimmung und Beobachtung der deutschen Land- und Süsswassermollusken sowie zur Anlegung einer Schnecken- und Muschelsammlung, pp. i—vi, 1—82, textfigs. 1—3, pls. 1, 2.

OPPENHEIM, P., 1891. Die Gattungen Dreyssensia van Beneden und Congeria Partsch, ihre gegenseitigen Beziehungen und ihre Vertheilung in Zeit und Raum. Zeitschr. Deutsch. geol. Ges., vol. 43, pp. 923—966, pl. 51.